

ВСТУП

Розвиток людства тісно пов'язаний із розвитком мистецтва. За його допомогою людина виражає плоди пізнання глибинної сутності як фізичного, так і метафізичного виміру буття. Здобутки філософського пізнання буття як цілості, що виражається «трикутником» Платона у пізнанні Бога, космосу та людини, творять автентичне мистецтво у різних його проявах: музика, живопис, архітектура... Одним із видів мистецтва є також поезія, адже за допомогою слова людина може висловити свій внутрішній досвід пізнання. З давніх-давен поезія була для людини засобом виявлення її внутрішнього досвіду богоспілкування. Нам відомо про біблійну поезію Старого Завіту, яка посідала чільне місце у релігійному та суспільному житті ізраїльського народу.

У християнській традиції поетично укладені геніальні богословські тексти великих отців і вчителів Церкви, яких названо богословами: Йоана Богослова, Григорія Богослова, Симеона Нового Богослова. Вони стали «милозвучними сопілками» Святого Духа, адже недосконалим людським словом змогли оспівати божественні істини. Очевидно, що саме поезія наділена особливою виражальною здатністю, вона дає людині можливість інтуїтивно проникати умом у найбільші глибини буття.

Автентичний поет – це людина, яку Бог обдарував винятковим талантом проникати умом у глибочінь Буття та поетичним словом описувати пізнане. Поет у своїй творчій діяльності наближається умом до розуміння сенсу людського існування у різних його вимірах, зокрема, заглиблюється у проблематику суспільного або національного аспекту буття людини. Поетичне мистецтво має можливість поширювати національні ідеї серед народу, формувати його світогляд.

Україні Бог дарував справжнього поета Тараса Шевченка, який своїм умом адекватно оцінював минуле, аналізував сучасність і вдивлявся у будучність своєї рідної матері-України. Його поезія наповнена глибинними ідеями, які зродились у молитовному спогляданні української дійсності. Ці ідеї проникають крізь століття, об'єднуючи у єдиному національному часопросторі покоління мертвих, живих і ненароджених. Однак Шевченкова поезія ставала «каменем спотикання» для багатьох ворогів українського народу, які робили спроби знищити пророче слово Т. Шевченка, але не змогли викоринити славного Кобзаря та його ідеї зі свідомості українця. Його поезія і в сьогоденні своїм глибоким християнським і національним змістом промовляє до сучасного покоління українців, вказуючи вектор національно-патріотичного мислення і життя. Вона спрямовує нас стежками земними до Небесної батьківщини. «Кобзар» – це не лише книга для наукового вивчення. Глибока мистецька, національна і духовна цінність «Кобзаря» представляє його як необхідний «підручник» для життя кожного українця як християнина і патріота своєї землі і Церкви. З цього і випливає актуальність нашої дипломної праці у дослідженні поезії національного пророка України Тараса Григоровича Шевченка в аспекті христологічного виміру буття нації.

Слід зазначити, що об'єктом нашої праці буде вся поетична спадщина Кобзаря. У нашому вивченні поезії Т. Шевченка метою є в христологічно-національному світлі наблизитися до розкодування і наукового окреслення націософських ідей Кобзаря. Тому предметом

дипломної роботи буде саме христологічний аспект національної ідеї у поетичному досвіді Тараса Шевченка.

Щоб реалізувати даний задум, ми нашу працю побудували таким чином: два розділи, в яких представимо онтологічний і моральний аспект нації та національної ідеї поезії Кобзаря.

У першому розділі, який складається з трьох пунктів, ми здійснимо спробу проаналізувати онтологічний аспект поняття нації та національної свободи. Перш за все, ми проаналізуємо базові для нашого дослідження поняття нації та національної ідеї, здійснимо загальний екскурс історією суспільно-філософської думки для зрозуміння ґенези та сенсу, яким були наповнені ці терміни в історії. Дослідивши термінологічну проблематику в суспільно-філософській сфері, ми спробуємо визначити розуміння нації Тарасом Шевченком. Для цього ми зосередимо свою увагу на посланні «І мертвим, і живим, і ненародженим...», адже ця поема є одним із ключових творів Кобзаря для дослідження даної тематики. Відтак ми розглянемо у поезії поняття свободи у різних її аспектах як однієї із ключових екзистенційних категорій людського та національного буття. Слід зазначити, що у «Кобзарі» поняття «волі» та «свободи» вживаються як синоніми. Це саме стосується і понять «правда» та «істина».

У другому розділі, який скомпоновано із трьох пунктів, ми намагатимемося визначити моральний аспект буття нації та національної ідеї у поетичному дискурсі Тараса Шевченка. Для цього розглянемо проблематику боротьби за свободу та солідарності національної спільноти. Ця тематика постає актуальною не тільки в обставинах поневолення України часів Кобзаря, але і у наш час тема оборони особистої та національної свободи набуває особливої актуальності. Розглянувши поняття свободи та солідарності, нам слід осмислити розуміння Кобзарем моделі соціально-справедливого устрою національної спільноти, яка впливає зі свободи і гідності кожного члена суспільства. Опісля ми розглянемо питання патріотизму як чесноти у житті і творчості Тараса Шевченка крізь призму християнського вчення про патріотизм.

Слід зазначити, що джерельною літературою буде вся поетична спадщина Тараса Шевченка, зібрана у «Кобзарі», виданому у Харкові 2009 року. Саме на це видання «Кобзаря» ми будемо посилались, цитуючи та аналізуючи поетичні твори протягом всієї нашої праці. Для глибшого розкриття теми дипломної роботи ми скористаємось численними напрацюваннями цілої плеяди шевченкознавців, методом синтезу та порівняння, осмислюючи різні герменевтичні підходи в тлумаченні та аналізі творчості Т. Шевченка.

Для з'ясування сенсу поняття «нації» та «національної ідеї» нам послужила праця Лева Ребета Теорія нації, Георгія Касьянова Теорії нації та націоналізму. Центральними дослідженнями у шевченкознавчому науковому дискурсі є праця дослідника Степана Смаль-Стоцького Інтерпретації, Олександра Лотоцького Державницький світогляд Тараса Шевченка, Євгена Маланюка Три літа, Ранній Шевченко, Віктора Доманицького Тарас Шевченко. Значне місце у нашому дослідженні належить шевченкознавчим працям Дмитра Донцова, зокрема, Незримі скрижалі Кобзаря. Важливо згадати про представників сучасної шевченкіани. Чільне місце серед них посідає праця Петра Іванишина Національний спосіб розуміння в поезії Т.Шевченка, Є. Маланюка, Л. Костенко, Євгена Сверстюка Шевченко понад часом, Василя Пахаренка Незбагнений апостол, Івана Світличного Духовна драма Шевченка. Для порівняння суспільних ідей Тараса Шевченка із християнською доктриною ми послуговувалися Катехизмом Української

Греко-Католицької Церкви: Христос-наша Пасха та вченням митрополита Андрея Шептицького. Однак це далеко не вичерпний перелік шевченкознавчої літератури, яку ми дослідили для глибшого висвітлення нашої тематики.

Варто зазначити, що на даний час у шевченкознавчому просторі ще залишився відгомін майже столітньої радянської псевдонаукової діяльності, яка спотворювала образ українського патріота Кобзаря, зображуючи його у рамках антинаціональної та атеїстичної ідеології. Трудність нашого дослідження полягає в тому, що на даному етапі шевченкознавчий дискурс не достатньо розвинутий у христологічному ракурсі. Серед різноманіття наукової літератури ця тематика залишається ще не достатньо досліджена, однак сьогодні набуває актуальності у науковому літературознавчому середовищі.

ВИСНОВКИ

У нашій дипломній праці ми здійснили спробу окреслити христологічний вимір національної ідеї у поетичній творчості Тараса Шевченка. Щоб якомога ефективніше реалізувати поставлену перед нами мету, на першому етапі нашого дослідження ми ознайомилися із філософськими рефлексіями над базовими для нас поняттями «нації» та «національної ідеї». Ці поняття в історії часто наповнювались різним змістом, проте ґрунтовного наукового осмислення вони зазнали у кінці XVIII століття. Нація у наукових дослідженнях численних науковців – це спільнота осіб, ознакою якої є спільність етнічна, історична, культурна, географічна, ідейна. Національна ідея – це складне поняття, яке включає в себе загальний інтерес і потреби, і розвивається у контексті конкретної національної спільноти. Національну ідею продукує еліта нації, представником якої був і Тарас Шевченко. Саме він одним із перших у своїх творах закодував національну ідею України. Тому подальша наша праця полягала у науковому осмисленні христологічно-національних ідей Кобзаря у рамках його поезії.

Вияснивши генезу і сенс базових понять, ми спробували осмислити уявлення про націю безпосередньо у поезії Кобзаря на основі «Посланія». Ми прийшли до висновків, що поет мав дуже чітке розуміння нації як сприятливого середовища для життя та розвитку конкретної людини. У «Посланії» Т. Шевченко геніально визначає сутність нації у світлі літургійного поняття «анамнезису» як надчасову спільноту мертвих, живих і ненароджених земляків. Ми дослідили, що у поезії Кобзар осмислює ідею державного виміру буття нації і зображує це у висловлюванні: «В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля» («Посланіє»). Однією із функцій держави щодо нації є забезпечення її життя і розвитку – своєї правди, сили і волі. Оберігальну функцію держави і зв'язок людини зі своєю батьківщиною поет показав за допомогою образу матері, яка турбується про своїх дітей. Однак негативним елементом постає критика Тарасом Шевченком невірних дітей, які плюндрують свою неньку-Україну.

Знаковим для розуміння онтологічного аспекту нації є поняття «свободи», яке значною мірою розвинуте у «Кобзарі». Свобода у поетичному дискурсі постає як істина. Вона передбачає відповідальність перед нацією і впливає із поняття «бути», а не імперського, антибуттєвого «мати». Свобода для Кобзаря є насамперед нагодою для служіння. Вона відноситься як до матеріальної, так і до духовної сфери буття людини. Важливо те, що у «Кобзарі» ці два виміри свободи є взаємозалежні.

У другому розділі нашої праці ми зробили спробу розкрити моральний аспект буття нації. Найперше ми вияснили розуміння Кобзарем ідей боротьби нації за свободу та методів її реалізації. Слід зазначити, що ця проблематика актуально постає у Шевченка протягом

всієї його творчості. Боротьба за волю – це обов'язок всієї національної спільноти, тому Кобзар закликає до солідарності, братання. Ідея боротьби за свободу сягає апогею у «Заповіті», в якому звучить заклик «порвати кайдани», адже нація, яка змирилась із підневільним життям, є приреченою. Національно-визвольні ідеї впливають з християнської віри, адже вона виховує людину вільною, адже воля є одним із аспектів образу Божого в ній. Шевченко закликає звільнитися від рабства, причиною якого є як зовнішній агресор-поневолювач, так і внутрішній чинник – гріх. Тому боротьба за волю постає як боротьба зі злом. У «Кобзарі» боротьба постає також у двох вимірах: фізичному – «шлях сокири» та духовному – покаяння. Однак Кобзар у боротьбі за волю остаточно покладає надію на Божу силу і справедливість, якою народ перемаже поневолювача.

Необхідним моральним аспектом життя і розвитку нації є суспільна справедливість, яка впливає з гідності та свободи людини. У нашій праці ми дослідили, що у Шевченковому поетичному дискурсі досить гостро представлена проблема соціальної несправедливості. Кобзар обурюється, споглядаючи тотальне покріпачення народу, позбавлення права українців бути господарем на своїй землі. Однак поет викриває також і темні плями суспільства, які полягали у тому, що люди, земляки не мають любові, співчуття один до одного. Прикладом цього є такі поетичні твори: «Катерина», «Три літа», «Москалева криниця», та інші... Для вирішення цієї проблеми Кобзар звертається у молитві до Бога з проханням подати національній спільноті «братолюбіє» («Молитва») та до людей, щоб вони полюбили «найменшого брата» («Посланіє»), адже без любові до брата неможлива любов і до Бога.

На завершальному етапі нашого дослідження ми звернули увагу на поняття «патріотизму», адже любов до брата проявляється як любов до всієї національної спільноти, до своєї Батьківщини. Аналізуючи патріотичну поезію Кобзаря і порівнюючи його ідеї із вченням Церкви, ми прийшли до висновку, що його патріотизм був цілком християнським, без ідей месіанізму чи шовінізму. Його патріотизм є діяльним і постає як чеснота любові, яка глибоко закорінена у світогляді поета. Картаючи тих «землячків» («Сон (У всякого своя доля...)»), яким бракувало патріотичної свідомості, Кобзар закликає їх і нас сьогодні бути патріотами, тобто докладати максимум зусиль у молитві й праці для блага матері-України.

Досліджуючи у нашій дипломній праці христологічний аспект національної ідеї, ми торкнулися лише ключових фрагментів, необхідних для висвітлення даної тематики. Однак поезія Тараса Шевченка містить чимало дуже важливих націософських христологічних тем, які ми не змогли дослідити у контексті дипломної праці, зважаючи на її обмежений обсяг. Наше дослідження радше накреслило орієнтири для глибшого дослідження поетичної спадщини Кобзаря, адже його геніальні ідеї завжди будуть актуальними для українців і всіх тих, хто цінує справжнє мистецтво і поезію. Слово Кобзаря гучно звучить і сьогодні, закликаючи нас глибоко перейнятися християнськими та національними ідеями не тільки на слові, але на ділі у повсякденному житті.

ЗМІСТ

ВСТУП 3

РОЗДІЛ I ОНТОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ: ПОНЯТТЯ НАЦІЇ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ СВОБОДИ 7

1.1 Генеза поняття «нація» і «національна ідея» 7

1.1.1 Генеза поняття «нація» 8

1.1.2 Розуміння поняття «національна ідея» 13

1.2	Визначення нації Тарасом Шевченком у поемі «І мертвим, і живим, і ненародженим...»	17
1.2.1	Державний вимір буття нації	22
1.3	Свобода як ключова ознака буття нації	27
РОЗДІЛ II МОРАЛЬНО-СУСПІЛЬНИЙ ВИМІР БУТТЯ НАЦІЇ		36
2.1	Боротьба за волю та національна солідарність	36
2.2	Суспільна справедливість	48
2.3	Чеснота патріотизму	57
ВИСНОВКИ		63
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ		66